

- Helsingfors.
- GRICE, PAUL 1975: *Logic and conversation*. – Donald Davidson & Gilbert Harman (toim.), *The logic of grammar* s. 64–153. Dickinson, Encino.
- GUMPERZ, JOHN J. 1982: *Discourse strategies*. Cambridge University Press, Cambridge.
- HABERMAS, JÜRGEN 1981–82: *Theorie des kommunikativen Handelns* 1–2. Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Kieli ja sen kieliopit. Painatuskeskus, Helsinki 1995.
- KOIVUSALO, ESKO 1986: Mitkä ryhmät yhteiskunnassa ovat tähän saakka puhuneet kirjakieltä? – *Kielikello* 2/86 s. 8–11.
- LABOV, WILLIAM 1972: *Sociolinguistic patterns*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- MÄKELÄ, KLAUS 1985: Kulttuurisen muuttelun yhteisöllinen rakenne Suomessa. – *Sociologia* 22 s. 247–260.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1990: Suomi urbaanina kieliyhteisönä. – *Tiede & edistys* 15 s. 292–300.
- PAUNONEN, HEIKKI 1994: Kielen normit ja kielen ohjailun normit. – *Tiede & edistys* 19 s. 17–28.
- 1995: Puhesuomen muuttuva omistumuotojärjestelmä. – *Virittäjä* 99 s. 501–531.

SUOMEN KIELEN OHJAILUN MYYTIT JA STEREOTYPIAT

Suomen kielen tietoinen kehittäminen eurooppalaiset mitat täyttäväksi sivistyskieleksi oli 1800-luvun suuria kulttuurisaavutuksia maassamme. Siihen liittyi suomen kielen käyttöalueiden laajentaminen ja suomen kielen käytön vakiinnuttaminen opetuksen, hallinnon ja kulttuurielämän piirissä.

Näin jälkeen päin on vaikea kuvitella, millaisia vaikeuksia ja syvästi henkilökohtaisia ratkaisuja esimerkiksi kotikielen tai lasten opetuskielen valintaan ja vaihtoon sisältyi. Joutuivathan monet alkuaan ruotsinkieliset fennomaanit opettelemaan suomen kielen kieliopista ja sanakirjoista. Kieli ja kielenkäyttöön liittyvät kysymykset hallitsivat sata vuotta sitten suomalaisten mieltä aivan toisella tavoin kuin nykyisin.

Historiallisen taustan tunteminen on

kuitenkin tarpeen suomalaisten kielellisten asenteiden ymmärtämiseksi. Vaikka suomen kielen asema on suurimman osan 1900-lukua ollut varsin vakaa ja vaikka suomen kielen ohjailijoiden näkemykset omasta tehtävästään ovat viime vuosikymmeninä monessa suhteessa muuttuneet, tavallisten kielenkäyttäjien asenteet ja mielikuvat ovat muuttuneet hitaammin. Tämä näkyy yhä esimerkiksi lehtien yleisönosastoihin lähetetyissä kirjoituksissa. Viittaaan vain pariin tapaukseen.

Vuonna 1992 Ilkka S. Kangas kirjoitti *Iltä-Sanomien* yleisönosastossa opettajien vastuusta: »Kaikilta suomalaisilta ei todellakaan voi edellyttää virheetöntä ja puhdasta suomen kielen osaamista, sillä siihen eivät näytä pystyvän edes peruskoulun äidinkielen opettajat. Heidän, jos keiden, tulisi osata opettaa koululaisia käyttämään kau-

nista kieltään oikein. Nykyiset ylioppilaat (lähes poikkeuksetta) 'alkavat lukemaan' tai 'alkavat käyttämään' jotakin. On se niin vaikeata opettaa heille suomen kieltä oikein eli 'alkaa tulla' ja 'alkaa syödä' jne. – Julius Krohnin, Kustavi Grotenfeltin, E. N. Setälän ym. suomen kielen täsmentäjien, vaivoja säästämättä ja ilolla tehty, työ kauhin äidinkielenme puhtauden ja moninaisen rikkauden vuoksi, ei saa mennä hukkaan opettajien inkompetenssin tai välinpitämättömyyden, sen enempiä kuin joidenkin epämääräisten kielimme 'kehittämistendenssienkään', vuoksi.» (IS 28.4.1992.)

Pari vuotta myöhemmin Jörn Donner ihmetteli Helsingin Sanomissa julkaisemassaan kirjoituksessa, mihin *d* on suomen kielestä katoamassa. Donnerin kritiikin kohteena eivät tosin olleet kirjakielen muodot, joissa *d* toki yhä on kohdallaan, vaan puhekielessä yhä yleisemmät *d*:ttömät asut *mahollisuus*, *mahottomuus* jne. Donner pohdiskeli myös *d*:ttömyyden syitä: »Olisiko-han niin, että puhujat ovat unohtaneet *d*-kirjaimen käytön, tai sitten he ovat itse, maan johtajia myöten, keksineet tuon sanakirjoissa esiintymättömän mahdollisuuden, mikäli eivät pysty ääntämään *d*:tä.» Lopuksi Donner pyysi selvitystä asiaan, »koska minulle jo lapsuudessa ja sittemmin koulussa tähdennettiin, että suomenkieltä olisi äännettävä korrektisti, menemättä mahottomuuksiin.» (HS 28.12.1993.) Donnerin kirjoitus saikin aikaan kokonaisen keskustelun, joka laajeni muidenkin lehtien palstoille.

Ankarinta kritiikkiä julkista kielenkäyttöä kohtaan lienee viime vuosina esittänyt Kauri Mikkola, joka vaati Yliopistolehdes-sä v. 1994 Kielitoimistoa ryhdistäytymään. Mikkolan mukaan suomalaisen kielenhuollon »päivänpolttava ongelma on, että muutammat harvat, huonon kielitajun ja luultavasti usein riittämättömän koulutuksen omaavat henkilöt pääsevät julkisen sanan kautta

juurruttamaan yleiskieleen ilmaisia ja kielioppiväännöksiä, jotka eivät kieleemme kuulu tai ainakin ne liian usein syrjäyttävät normaalikielen käytännön. Lienee turha toivo, että joku julkisen sanan esiintyjä tasapainon vuoksi rikastuttaisi kieltämme. Eikös tämä ole selvää kielen turmelemista? Kuka sellaista vastustaisi, jollei juuri kieli-toimisto?»

»OIKEA JA VÄÄRÄ KIELI»

Kankaan, Donnerin ja Mikkolan kirjoituksissa näkyy vahva usko oikeaan ja väärään, hyvään ja huonoon kieleen. Tämä jako onkin ehkä vahvimmin hallinnut suomalaisten kieleen liittyviä käsityksiä koko 1900-luvun ajan. Jaon taustalla ovat 1800-luvulla suomen kielen tietoisessa kehittämistyössä voitolle päässeet kieliopillis-puristiset kielenohjailuperiaatteet, joiden mukaan kielen ilmaukset voitiin jakaa oikeisiin ja väärisiin. Tämän suuntauksen näkyvin edustaja 1800-luvulla oli August Ahlqvist (ks. esim. Paunonen 1992, 1993, 1994).

Hyviä ja oikeita ilmauksia olivat ne, jotka perustuivat »kielen lakeihin». Väriä ja hylättäviä ilmauksia olivat puolestaan sellaiset, jotka oli muodostettu kielen laeista piittaamatta. Lisäksi hylättäviin ilmauksiin luettiin muukalaisuudet, meillä lähinnä ruotsalaisuudet. Hyväksyttävien ja hylättävien ilmausten erotteleminen ja kielenkäytön ohjaaminen jäi kielentutkijoiden tehtäväksi, koska vain heillä oli tarpeeksi tietoa kielen laeista. Tällä tavoin kielentutkijat asettivat itsensä ylituomarin rooliin, joiden ratkaisuja tavallisten kielenkäyttäjien, »maallikoiden», oli noudatettava.

Kaikki suomen kielen kehittäjät eivät tosin hyväksyneet kielimiesten auktoriteettiasemaa kielenohjailun alueella. Itse J. V. Snellman esitti Saimassa v. 1845, että kielenkäytön ylimmäksi ohjenuoraksi tuli ottaa kansakunnan parhaiden kirjailijoiden

▷

kieli (Setälä 1921: 91). Sama näkemys toistui E. N. Setälän v. 1893 pitämässä virkaanastujaisesityksessä, joka ilmestyi seuraavana vuonna Valvojassa (ja myöhemmin teoksessa Kielentutkimus ja oikeakielisyys). Vaikka sekä Snellman että myöhemmin Setälä nauttivat muuten suurta arvostusta, heidän kielenohjailusta esittämänsä näkemykset jäivät jokseen vaille huomiota.

Ahlqvistin mukaan kielentutkijoilla oli oikeus korjata ja parantaa kieltä, siellä missä kieli itse oli »erehtynyt». Samalla kannalla oli ollut jo ennen häntä Elias Lönnrot. (Lönnrotin ja Ahlqvistin näkemyksistä tarkemmin ks. Setälä 1921: 71–76.) Periaatteessa kielen tuli olla loogista ja systemaattista. Jos kielessä esiintyi aukkoja tai epäsystemaattisuutta, kielenohjailijan velvollisuutena oli korjata tällaiset puutteet. Lönnrotin mukaan kielenohjailijat saivat loogisuuden nimessä ottaa käyttöön sellaisiakin itse kehittämiään muotoja, joita ei tavattu missään murteissa eikä aiemmassa kirjakielissä.

Niinpä Lönnrot esittikin kirjakieleen mm. yksikkömuotoista komitatiivia (tyyppiä *isä poikanensa*) tapauksissa, joissa tarkoitettiin vain yhtä henkilöä. Ilmaustyyppi saikin aluksi jalansijaa kirjakielissä, kunnes Ahlqvist kitki sen käytöstä (Kohtamäki 1956: 122–124). Yleistymättä jäi myös Ferdinand Ahlmanin ehdottama eronteko merkitykseltään aktiivisten ja passiivisten kielteisten partisiippien välillä. Ahlman piti esim. muotoja *epäilemätön*, *sanomaton* epäselvinä ja esitti niiden rinnalle »passiivisia» *epäiltämätön*, *sanottamaton* -muotoja. (Setälä 1921: 77.) Ei liioin »oikein johdettu» *kirjisto* (vrt. *haavisto*, *hongisto*) kyennyt enää syrjäyttämään jo yleistynyttä *kirjastoa*.

Pyrkimys kielen loogisuuteen ja systemaattisuuteen on ohjannut varsinkin kirjakieltä varten luotujen normien kehittelyä (tällaisista normeista ks. Rintala 1992: 55–

60). Joissakin tapauksissa tuloksena on ollut kovin oppitekoisia tai vaikeasti mielessä pidettäviä sääntöjä, joille ei ole ollut osoitettavissa pohjaa todellisesta kielenkäytöstä. Esimerkiksi predikaatin numerusta lukusanasubjektin yhteydessä koskeva sääntö (*kaksi parasta pääsee ~ pääsevät loppukilpailuun*) on kaikessa loogisuudessaan vain kielenkäyttöä tarpeettomasti hämmentävä. (Lisäesimerkkejä: ks. KJSK s. 191–193.) Käytännössä tällaiset säännöt ovat johtaneet lopulta siihen, mikä on ollut tavoitteenakin: kielen »oikeat» säännöt on lopulta saattanut tuntea vain niiden tekijä.

Näkemyks kielen loogisuudesta ja systemaattisuudesta on iskostunut myös kielenkäyttäjien mieliin. Esim. Maila Talvio kirjoitti Suomalaisessa Suomessa: »Kielen lait eivät ole toiset kuin ajatuksen lait. Jollemme opi ajattelemaan loogillisesti, johdonmukaisesti, on kieleemme jäävä vaille selkeyttä, täsmällisyyttä» (1916: 118). Käsitys kielen ja loogisen ajattelun yhteydestä on yhä elossa. Siitä on osoituksena esim. Michael J. Baileyn kirjoitus Helsingin Sanomissa elokuussa 1996: »Kielen logiikka — kielioppi — on myös ihmisen loogisen ajattelun perusta, olkoonpa kysymyksessä suomen, englannin tai japanin kieli. Jos pettää kielen logiikka, niin pettää usein myös ajatuksen logiikka. Säilyttämällä kielen logiikka (kieliopin tuntemus) säilytetään kyky sekä hahmottaa että ilmaista omia ajatuksiaan ja myös omaksua vieraiden kielten hieman erilaista mutta yhtä pätevää logiikkaa.» (HS 30.8.1996.)

»PUHDAS SUOMEN KIELI»

Kysymykseen oikeasta ja väärästä kielestä kytkeytyi myös kielellinen puhtasoppisuus, purismi. Koska kieli edusti kansakunnan myyttistä henkeä, sen tuli olla mahdollisimman alkuperäistä ja turmeltumatonta. Sen vuoksi siitä oli pyrittävä karsimaan pois

ulkoa tuodut vieraat vaikutteet.

Kielellinen purismi ei 1800-luvun Euroopassa ollut vain suomalainen ilmiö. Ruotsissa kirjakielestä pyrittiin karsimaan saksalaisperäisiä aineksia. Norjassa taas tavoitteena oli tanskalaisvallan kielellisestä perinnöstä vapautuminen. Yleensä kielellinen purismi oli kuitenkin voimakkainta niissä eurooppalaisissa maissa, joissa oma kansallinen kieli ja kulttuuri oli joutunut elämään vieraskielisen yläluokan puristuksessa. (Thomas 1991: 115–134.)

Suomessa kielellinen purismi kytkeytyikin tiukasti snellmanilaiseen suomalaiskansalliseen ideologiaan. Tavoitteena oli toisaalta suomen kielen puhdistaminen vierasperäisistä aineksista, toisaalta suomen kielen rikastaminen ja kehittäminen kulttuurikieleksi. Nämä tavoitteet ohjasivat varsinkin sitä tietoista sanaston kehittelytyötä, jonka tuloksena suomen kieleen luotiin 1800-luvun puolivälissä satoja uusia sanoja.

Tässä kehittämistyössä vedottiin myös kielen ymmärrettävyyteen ja tasa-arvoon. Kielenohjailijoiden harteille laskettiin raskas vastuu, näin esimerkiksi Suomettaren 1847: »Ruotsalaiset, niinkuin muutkin Länsi-Euroopan kansat, ovat kirja-kieleensä' ottaneet suuren paljouden outoja sanoja, joiden vuoksi vähä-oppiset ovat kuin hullu myllyssä.» Tästä häpeästä kirjoittaja halusi suomalaiset säästää. Sen vuoksi hän vetosikin kielimiehiin: »pyydän heitä oman maan kielestä isällistä murhetta pitämään, jolla tekevät hyvää niillekin, jotka heidän hiellensä' ja väellensä' elättävät.» (Suometar 9.2.1847.)

Suomen kielen puolesta käytyyn kamppailuun osallistui 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa kielentutkijoiden ohella myös monia kirjailijoita ja muita oman aikansa johtavia kulttuurihenkilöitä. Heistä näkyvimpiä oli Maila Talvio, joka julkaisi v. 1916 ohjelmakirjoituksen »Meidän kie-

lemme». Siinä hän arvosteli erityisesti suomalaisen sivistyneistön ruotsalaisvoittoista puhekieltä. Jopa »valistuneessa suomalaisessa seurassa» saattoi hänen mukaansa kirjoittaa muistiin seuraavantapaisia ilmauksia: »Jassoo, juu, siinä esityksessä oli ruffia. Siellä bluussattiin fiinit päivälliset. Tässä syksyllä oli kovin ruskiset ilmat. Saanko minä tavata senatoorskaa – se on professorska X kun puhuu.» (Talvio 1916: 120.)

Tätä taustaa vasten on paljon helpompi ymmärtää, että sivistyneitä suomalaisia vaadittiin käyttämään puhdasta suomea. Puhtaan suomen kielen oppimiseksi monet alkuaan ruotsinkielisistä kodeista tulleet fennomaanit olivatkin 1800-luvun jälkipuolella viettäneet pitkiä aikoja suomenkieliselä maaseudulla. Syynä oli Helsingin ruotsinkielisyys. »Hyvää ja kaunista» suomen kieltä ei Helsingin kaduilla 1800-luvun puolella juurikaan kuullut.

Arvattavasti näiltä ajoilta on peräisin myös käsitys siitä, että puhtainta suomea puhutaan Keski-Suomessa, Laukaan–Saarijärven seuduilla. Tämän käsityksen taustalla lienee puolestaan jo Ahlqvistin esittämä ajatus, jonka mukaan länsimurteet olivat ruotsin kielen »turmelemia», Itä-Suomen savolaismurteet taas muuten liian kaukana kirjakielestä (Kohtamäki 1956: 64–65). Jäljelle jäivät Keski-Suomen »puhtaat suomalaismurteet».

Vaatimus suomen kielen puhdistamiseksi ruotsalaisuuksista jäi kuitenkin elämään pitkäksi aikaa sen jälkeenkin kun näkyvimmit ja häiritsevimmät ruotsalaisuudet olivat niin kirjoitetusta kuin puhutustakin suomen kielestä karsiutuneet. Sveltisismien etsimisestä tuli vuosikymmeniksi eräänlainen oikeakielisyysmiesten kisällinnäyte. Mitä vaikeammin havaittavan ruotsalaisuuden pystyi suomen kielestä löytämään, sitä ansiokkaampi suomen kielen kehittäjä oli kyseessä. Kielenkäyttäjien oli

kuitenkin vaikea pysyä aina ohjaajien perässä.

Tämä seikka ajankohtaistui varsinkin E. A. Saarimaan Kielenoppaan ilmestyessä v. 1947. Monet suomen kielen käyttäjät kokivat turhauttavaksi karsia kielestään vakiintuneita ilmauksia vain siksi, että Saarimaa oli luokitellut ne ruotsalaisuuksiksi. Myöhemmin puolestaan Eeva Lindén osoitti, että esimerkiksi käänteisen sanajärjestyksen yksioikoinen vainoaminen on johtanut kieleemme vanhastaan kuuluneiden omaperäisten ilmausten karsimiseen (1947: 324–331).

Suomen kielen puhdistaminen ruotsalaisuuksista oli 1800-luvun puolella hyvin ymmärrettävissä. Samoin tarve suomen kielen omien ilmaisuvarojen kehittämiseksi oli niihin aikoihin kaikkien nähtävissä. Sitä vastoin on vaikea puhtaasti kielellisin perustein ymmärtää sitä, miksi »ruotsalaisuuksia» kitkettiin suomen kielestä vielä 1950-luvulla. Ilmiö käy kuitenkin ymmärrettäväksi, kun se liitetään niihin kielitaiteluihin, joita 1920–30-luvulla käytiin varsinkin Helsingin yliopiston piirissä. Kun 1960-luvun alkupuolella koululaiset joutuivat korjaamaan käänteiset sanajärjestykset koevihoissaan suoriksi, kanavoitui tässä vaatimuksessa yhä 1920-luvun aitosuomalaisuus.

»PAREMPI JA HUONOMPI SUOMI»

Jako oikeaan ja väärään, hyvään ja huonoon kieleen heijastui myös siihen, miten kokonaisuun kielimuotoihin suhtauduttiin. Jo 1800-luvun kielenhuoltajilta periytyi näkemys, jonka mukaan kirjakieli oli asetettava kaikkien murteiden yläpuolelle. Tätä käsitystä perusteltiin 1900-luvun alussa myös murteiden kehittymättömyydellä. Esimerkiksi Oskari Santalahden Virittäjässä 1908 esittämän näkemyksen mukaan »murteen

liian suuri huomioon ottaminen pitäisi tarpeettomasti oppilaan ajatuskantaa suppeana ja vaikeuttaisi, ellei tekisi kokonaan mahdottomaksi mielen kohottamista korkeampiin harrastuksiin» (1908: 85).

Myöhemmin Martti Rapola perusteli kirjakielen ensisijaisuutta sen kulttuurisella tehtävällä: »Pyrkimättä kieltämään paikallismurteen arvoa rajoitetun paikkakunnan puolueettoman yhteishengen kannattajana ja kielen kokonaisuudenkin jatkuvana tuoreuttajana, ja kuvittelematta, että paikallisuusperiaate koskaan voisi menettää kieliyhteisöllistä enempää kuin muutakaan sosiologista merkitystään, on meidän kuitenkin mielihyvin todettava, että painopiste on siirtymässä paikallismurteista erilaisten kulttuuripiirien murteiden puolelle. Tärkein niistä tulee epäilemättä olemaan kirjojen murre, kirjakieli, joka samalla on sivistyneiden suomalaisten puhekieli.» (1925: 88.)

Kirjakielen arvostukseen vaikutti tällä tavoin sillä käsiteltävien asioiden sisältö. Kirjakieli oli hienompaa ja parempaa, koska sillä käsiteltiin hienompia ja arvokkaampia asioita kuin murteella. Toisaalta taas joidenkin toisten kielimuotojen arvostukseen vaikutti se, ketkä niitä puhuivat. Tämä koski erityisesti helsinkiläisten nuorten käyttämää slangia. 1950-luvun alkupuolella ilmestyneessä lehtikirjoituksessaan Arne Laurila viittasikin julkisessa sanassa esitettyihin pelokkaisiin aavistuksiin siitä ajasta, jolloin entiset slangin, »katupoikielien», käyttäjät kiipeivät sivistyneistön joukkoon (SS 13.1.1952).

Murteet eivät enää vuosikymmeniä ole uhanneet kirjakielen asemaa Suomessa. Kirjakielen kilpailijoiksi on kuitenkin syntynyt kokonaan uudentyyppisiä kielimuotoja, joista merkittävin on eteläsuomalainen kaupunkipuhekieli. Sen uhkaan viittasi Terho Itkonen vuonna 1976 Uudessa Suomessa: »Puhekielelle kuuluu vapautensa, myös

paikalliset vapaudet, mutta pikemmin pakkovaltaan kuin vapauteen vivahtaa se, että kirjakiielestä poikkeavat eteläsuomalaiset kaupunkipuhekielen piirteet työnnetään eetteriviestimien kautta kaikumaan kuin malliksi pitkin maata.»

Itkosen uhkakuvat ovat parin viimeisen vuosikymmenen aikana alkaneet muuttua todellisuudeksi. Erilaiset vapaammat puhekielen muodot ovat monin tavoin kaventaaneet kirjakielen asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Eri asia kuitenkin on, onko kyse vain tai edes ensisijaisesti kielteisestä kehityksestä. Suomen kieli ja suomalainen kieliyhteisö elää parhaillaan dynaamista kehitysvaihetta, joka on ainakin osittain nähtävä reaktiona kirjakieltä ja siihen perustunutta puhuttua yleiskieltä uhkaamassa olleelle kaavoittumiselle ja jäykistymiselle.

»KIELEN TUOMARIT JA VALVOJAT»

Käsitys oikeasta ja väärästä kielestä on suomalaisten kielenkäyttäjien keskuudessa toisaalta aiheuttanut epävarmuutta omaa kieltä kohtaan, toisaalta synnyttänyt tarpeen turvautua oikean kielen hallitseviin auktoriteetteihin. Suomen kielen ohjailijoiden auktoriteettiasemaa on lisäksi aiemmin tukenut heidän näkyvä asemansa suomalaisessa poliittisessa ja kulttuurielämässä. Kielelliseen valtaan on liittynyt myös valtiollista valtaa. Vaikka kansallisten tieteiden edustajat eivät enää ole yhtä näkyvästi esillä yhteiskunnallisen vallan käyttäjinä, kielellisen vallan käytön (ja halun?) perinne on meillä ainakin implisiittisesti yhä jäljellä.

Tuomarin ja valvojan roolit ovat tällä tavoin liittyneet sitkeästi kielenohjailijoiden tehtäviin aina 1900-luvun jälkipuoliskolle asti, ovatpa kielenohjailijat sitä itse halunneet tai eivät. Niinpä sanomalehtien yleisönosastoissa on vuodesta toiseen ollut

kysymyksiä siitä, mikä erilaisista ilmauksista on oikein. Tätä painetta on tosin 1940-luvun puolivälistä lähtien olennaisesti vähentänyt Kielitoimiston harjoittama puhe-
linneuvonta.

Tavallista on ollut se, että kielimiehiä on huudettu apuun silloin, kun on syntynyt vaikutelma kielen turmeltumisesta tai sen tietoisesta pilaamisesta. Esim. Uuden Suomen yleisönosastossa kiinnitti nimimerkki H. A. 1940-luvun lopussa huomiota *kyllä*-sanan yleistymiseen vastauksina kansakouluissa. »Mihin kielen köyhdyttämiseen ja sen vivahdusten ja kauneuden pilaamiseen tuleekaan tämä viemään?» nimimerkki lopuksi kysyy (US 19.10.1949). Kielenhuoltajille osoitetut vetoamukset ovat lisäksi usein saaneet hyvin tunteenomaisia sävyjä. Esim. »Hätäntyneen kirkossakävijän» vetoamus vaikuttaa suorastaan epätoivoiselta: »Hyvät kieliherrat! Kuulkaa hätähuutoni ja puhdistusta varten tarkatkaa nyt vaihteeksi virsikirjamme suomenkieltä.» (US 16.12.1948).

Toisinaan kielen pilaajia kohtaan on vaadittu koviakin toimia. Uudessa Suomessa v. 1945 kirjoittanut nimimerkki »Huutavan ääni» oli käynyt katsomassa elokuvaa, jonka käännösteksti oli hänen mielestään ollut täysin kelvoton. Hän vaatikin elokuvien maahantuoja ryhtymään toimiin käännöstekstien kieliasun kohentamiseksi. Muuten kirjoittajalla oli tarjolla tiukempi vaihtoehto: »Jos eivät filmiyhtiöt tähän [käännösten kieliasun parantamiseen] muuten pysty, on sensuurin tartuttava asiaan.» (US 30.5.1945.)

Toinen samoin Uuden Suomen yleisönosastossa voimatoimia vaatinut kirjoittaja oli puolestaan kuunnellut radiota »jossa äidinkieltämme jälleen rääkättiin». Puhuja oli nimittäin käyttänyt muotoja *tammikuun yksi päivänä* ja *tammikuun kaksi päivänä*. Kirjoittajan tuomio oli tyyli: »On varmaa, että vahingossa esiintymään päässeellä hei-
▷

kolla taiteilijalla ei ole toista kertaa asiaa radioon. Toivottavasti yleisradio panee mustalle listalle myös esiintyjän, joka tahallaan ja vastoin parempaa tietoaan räökkää kieltä.» (US 27.11.1950.)

Aina ei tavallinen kansa ole kuitenkaan tyytynyt kielenohjaajien ratkaisuihin, vaan »kielinikkarit» ovat saaneet tietää huutia. Tällöin on usein ollut kysymys hyvinkin arkisiin asioihin liittyvästä kielenkäytöstä. Erään tällaisen tapahtumasarjan käynnisti Juhani Korven sinänsä viaton kysymys Helsingin Sanomien yleisönosastossa joulukuussa 1946. Korpi halusi tietää, mikä olisi suositeltava nimitys pienelle maitoastialle ja isolle maitoastialle, jolla maito vietään meijeriin.

Kielitoimiston edustajat vastasivat kysymykseen varsin nopeasti ja päätyivät ehdottamaan isomman maitoastian nimitykseksi sanaa *pysty* (HS 15.12.1946). Esittäjät eivät kuitenkaan osanneet arvata, millaista ärtymystä ja suorastaan pilkallisuutta ehdotus herätti. Nimimerkki »Tavallinen mies» kirjoitti Helsingin Sanomien yleisönosastossa otsikkonaan »Maitoa pystyyn»: »Tavallisen miehen näkökannalta katsottuna täytyy ihmetellä sitä tietämättömyyttä tai ehkä suoranaista älyn köyhyyttä, millä n.s. 'kielinikkarit' raatelevat kaunista kieltämme. – – Toivoisin kaikkien kielinikkarien hierovan uniset silmänsä puhtaiksi ja nousevan itse pystyyn, ottaakseen selvää elävästä kansan suussa kulkevasta kielestä, pitäen omana tietonaan kielikeskoset.» (HS 4.1.1947.)

Naisnäkökulma tuli puolestaan esille nimimerkin »Naesimmeine» savon murteella kirjoittamassa vastineessa: »Elekee hyvät immeiset panko maetoastijoehe nimeks 'pysty'. Sitä ku on niij monellaesta pystyssä olevata vehettä joeta on pakosta piettävä pystyssä ja immeistenniij on aena uamalla noustava pystyy, niij eihä siitä tule selevee ollenkaa, jos maetokii ruvetaa pa-

nemaa pystyy. Eiköhä se passoes, jos pantas tästälähtii maeto vaekka pönttöö, jos ei sen kelepoo olla tonkassa.» (HS 29.12.1946)

Myöskään oikeakielisyysmiesten keskinäinen riitely ei ole miellyttänyt tavallisia kielenkäyttäjiä. Esimerkiksi E. A. Saariimaan ja Lauri Kettusen monissa asioissa täysin vastakkaiset oikeakielisyyskannanotot herättivät suurta turhautuneisuutta tavallisisissa kielenkäyttäjissä. Vaasan hovioikeuden asessori Paavo Alkio totesikin Ilkka-lehdessä heinäkuussa 1949 suoraan: »Saariimaan ja Kettusen kirjat luetuun maallikko jää ihmettelemään, kuinka toivotonta suomen kielen parantaminen ja puhdistaminen on. Ei tiedä, pitäisikö pyytää lisää ohjekirjoja vai pyytää, ettei niitä lainkaan enää julkaistaisi.» (Ilkka 28.7.1949.)

Helsingin Sanomat puuttui tähän kiistelyyn peräti pääkirjoituksessaan, jonka otsikkona oli »Eräs kulttuuriongelma», elokuussa 1949: »Ylen pitkälle viedyillä oikeakielisyysvaatimuksilla riistetään ihmisiltä se ainoa kriterio, mikä heillä on kielen suhteen, nimittäin luottamus omaan kielikorvaan. Jos pitää paikkansa, mitä erään kielimiehen sanotaan väittäneen, että yhdellä suomalaisella kahdestatuhannesta on absoluuttinen objektikorva, joka sanoo pätevästi kieroimmissakin tapauksissa, silloin täytyy objektissa itsessään olla vikaa, tai on eksytty liian monimutkaiseen lauseenkonstruointiin. – – Jos kouluja käynyt sivistynytkin ajautuu paniikkiin, että hän ei pysty kirjoittamaan virheetöntä kirjakieltä, ei ainakaan ilman kielioppaita, silloin olemme todella joutuneet kulttuurivaaraan. Jos suomen kirjakieli on niin vaikeata, ettei sitä osaa virheettömästi kuin joku harva oikeakielisyydelle elämänsä omistanut henkilö, silloin se ei ole enää mikään kulttuuria kannattava luomus.» (HS 16.8.1949.)

»VAIKEA SUOMEN KIELI»

Käsitys suomen kielen vaikeudesta onkin yksi siihen sitkeimmin liitetyistä stereotyyppioista. Esimerkiksi Vaasa-lehden paikanoitsija »Viksari» kirjoitti 1940-luvulla: »Kotoinen suomenkieleemme on maailman vaikeimpia ja kauneimpia kieliä» (31.12.1940). Kauppalehdessä oli puolestaan v. 1945 jopa kirjoituksen otsikkona »Vaikea suomenkieli». Tekstissä todettiin, että »miltei kansainväliseksi aksioomaksi uskotaan väitettä, että Suomenkieli viisimotoista sijoineen olisi ylikuonnollisen vaikea kieli» (Kauppalehti 22.5.1945).

Tämäkin näkemys juontunee alkuaan 1800-luvulta, vaiheesta, jolloin monet ruotsinkieliset opettelivat suomen kieltä kieliopista ja sanakirjoista. On hyvin ymmärrettävissä, että esimerkiksi suomen kielen sijamuotojen suuri määrä oli sellainen konkreettinen oppimista vaikeuttava seikka, jonka jokainen ruotsinkielinen kienoppija huomasi. Syntyperäisten suomalaisten kannalta suomen kielen viisimotoista sijamuotoa eivät tietenkään ole sen vaikeampi seikka oppia kuin ruotsin kielen prepositioilmaukset syntyperäiselle ruotsalaiselle.

Näkemys suomen kielen vaikeudesta säilyi, vaikka vaikeuksien luonne 1900-luvulla täydellisesti muuttuikin. Syntyperäisille suomalaisille vaikeita seikkoja olivat nimenomaan oikeakielisyysmiesten kirjakieltä varten luomat, osin keinotekoiset säännöt. Suomen kieli oli vaikeaa, koska siitä oli tehty vaikeaa. Hyvän ja oikean kielen hallinta oli näin kehittynyt yhdeksi sivistystason mittariksi. Oli tiedettävä, että sivistynyt suomalainen sanoo *alkaa sataa* eikä *alkaa satamaan*.

Näitä kielenkäyttäjien opillista tasoa mittaavia kielellisiä knoppeja on suomen kielessä yhä koko joukko, vaikka kielenhuoltajat ovat niitä viime vuosina karsineet-

kin. Jos asiaa tarkastellaan positiiviselta kannalta, on myönteistä, että kielenkäytön sosiaalisina erottimina ovat piirteet, joilla itse kielen hallinnan tai viestivyyden kannalta on varsin vähäinen merkitys. Toisaalta joudutaan kysymään, kannattaako tällaisten kielenpiirteiden vuoksi nähdä niin suurta vaivaa kuin äidinkielenopetuksessa yhä on laita. Tämä on kysymys, joka saattaa lähivuosina ja -vuosikymmeninä ratketa itsestäänkin: tulevat kielenkäyttäjät eivät yksinkertaisesti enää pidä tämäntapaisia seikkoja tärkeinä. Toisaalta jos näin tapahtuukin, jokseenkin todennäköistä on, että kielen alueelta löytyy uusia sosiaalisesti erottelevia piirteitä.

»PITÄÄKÖ KIRJAKIELTÄ PUHUA?»

Suomalaisten kielellisiä asenteita on eri yhteyksissä tutkittukin. 1970–80-lukujen taitteessa toteutetun Puhesuomen murroksen tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli myös kielellisten asenteiden kartoittaminen. Sitä varten haastateltiin 1980-luvun alussa kaikkiaan 270:ä suomalaista seitsemässä kaupungissa: Helsingissä, Turussa, Raumalla, Tampereella, Jyväskylässä, Kuopiossa ja Joensuussa. Osa kysymyksistä liittyi kirjakielen ja murteiden suhteita koskeviin asenteisiin. Osa käsitteli puolestaan haastateltavien suhtautumista kielenhuoltoon. Viittaa tässä vain pariin puheena olleeseen seikkaan.

Haastateltavilta kysyttiin mm. sitä, keiden tai missä yhteydessä Suomessa tulisi puhua kirjakieltä. Valtaosa haastateltavista, 206 vastaajaa eli lähes 80 prosenttia, oli sitä mieltä, että ainakin määrätilanteissa tai määräämmateissa tuli käyttää kirjakieltä. Niitä, joilta useimmat odottivat kirjakielen käyttöä, olivat opettajat (»esimerkin vuoksi») sekä julkisissa ammateissa toimivat (»ainakin nyt tasavallan presidentti»). Myös

tiedotusvälineissä, samoin kuin julkisissa tilanteissa, tuli puhua kirjakieltä. Jotkut myös viittasivat siihen, että ulkomaalaisten kanssa oli käytettävä kirjakieltä.

Toiset perustelivat vastauksiaan tarkemmin. Kirjakieltä tuli puhua, koska se oli hienoa tai koska se on rikasta, puhdasta, hyvää, oikeaa ja kaunista suomen kieltä. Toiset muistuttivat siitä, että kirjakieltä ymmärtävät kaikki.

Kaikkiaan viidesosa vastaajista (55 haastateltavaa) oli sitä mieltä, ettei kenenkään tarvitse puhua kirjakieltä, koska kirjakieli oli liian jäykkää ja kaavamaista. Oma kieli tai murre oli sopivaa. »Ei ole semmosta tilannetta, että tarttis ruveta kirjakieltä puhumaan», ilmoitti muuan raumalainen. Monet kirjakieleen kielteisesti suhtautuneista pitivät kirjakielen puhumista teenäisenä ja köyhänä.

Yhdeksän vastaajaa ei osannut ilmoittaa kantaansa. Alueellisiakin eroja hahmotui. Eniten kirjakielen puhuminen sai kannatusta Kuopiossa, missä 38 vastaajaa 40:stä oli sitä mieltä, että ainakin määrättilanteissa oli käytettävä kirjakieltä. Vähiten kirjakielen puhumista kannatettiin Tampereella. Peräti yli puolet syntyperäisistä tamperelaisista oli sitä mieltä, ettei kenenkään tarvinnut puhua kirjakieltä.

Toinen kysymys koski sitä, millaista kieltä radiossa tai televisiossa tuli puhua. Tässä tapauksessa lähes 90 prosenttia haastateltavista (237 vastaajaa) oli sitä mieltä, että radiossa ja televisiossa tuli puhua kirjakieltä tai hyvää yleiskieltä. Murteen tai puhujan oman kielen kannalla oli 27 haastateltavaa. Kannattaa kuitenkin muistaa, että silloin kun nämä haastattelut tehtiin, radion ja television kieli oli paljon homogeenisempaa kuin nykyisin. 1980-luvulta lähtien paikallisradiot ovat tuoneet entistä runsaammin alueellisia piirteitä radiossa käytettyyn kieleen, ja yleisradion valtakunnallisissakin ohjelmissa on alkanut esiintyä

yhä selvempiä rekisterieroja sen mukaan, keille ohjelmat on tarkoitettu.

Kolmanneksi kysyttiin, pitäisikö ihmisiä yleensä opastaa kielenkäytössä ja antaa heille siihen ohjeita. Ohjauksen ja opastuksen kannalla oli yli kolme neljäsosaa vastaajista, kaikkiaan 204 haastateltavaa. Aina-kin tämän kyselyn perusteella virallinen kielenhuolto, samoin kuin suomen kirja- ja yleiskielikin, on nauttinut Suomessa suurta arvostusta vielä 1980-luvun alkupuolella. Tilanne on kuitenkin viidessätoista vuodessa saattanut muuttua.

»MUUTOS JA KIELEN TURMELTUMINEN»

Vaikka kielihistoriasta tiedetään, että kaikkien luonnollisten ja elävien kielten oleukseen kuuluu muuttuvuus, parhaillaan tapahtuvien muutosten hyväksyminen on useimmille kielenkäyttäjille hyvin vaikeaa. Tämä koskee niin kirja- ja yleiskielessä kuin esimerkiksi Helsingin slangissakin tapahtuvia muutoksia. Useimmat kielenkäyttäjät ovat perusluonteeltaan varsin konservatiivisia. Siitä, mikä on lapsuudessa ja nuoruudessa opittu, halutaan pitää kiinni, vaikka nuorempi polvi tai muuten osa kansasta puhuisi tai kirjoittaisi jo toisin.

Tilanne käy erityisen vaikeaksi silloin, kun muutokset ovat suhteellisen suuria. Tällainen tilanne vallitsee parhaillaan meillä Suomessa. Osa suomen kielestä, kielenkäytöstä ja kielenkäyttäjistä on luisunut kielenohjailun tavoittamattomiin. Ehkä merkittävin muutos on kuitenkin se, että suomalainen nykypuhekieli on irtautunut kirjakielestä ja alkanut elää omaa elämäänsä (ks. esim. Paunonen 1995a). Puhekielessä tapahtuvat muutokset ovat sitä paitsi heijastumassa osin kirjakieleenkin. Tästä ovat osoituksena esim. possessiivisuffiksittomat omistusmuodot, jotka ovat viime aikoina yleistyneet paitsi Helsingin puhekie-

lessä (Paunonen 1995b) myös puhutussa ja kirjoitetussa yleiskielessä (Ikola 1992, Varjonen 1996) aina ylioppilasaineita myöten (Yli-Vakkuri 1992).

Tässä nopeasti muuttuvassa tilanteessa kielenohjailu joutuu ottamaan kantaa siihen, kuinka suureksi puhekielen ja kirjakielen välinen ero on mielekästä päästää ja onko eron kasvaminen ylimalkaan edes estettävissä. Hyväksytäänkö ajatus, jonka mukaan puhekieli ja kirjakieli ovat kaksi toisistaan riippumatonta kielijärjestelmää vai tulisiko kirjakielen nyt puolestaan seurata muuttuvaa puhekieltä? Tämä koskee erityisesti sellaisia tapauksia, joissa puhekielen paine kirjakieltä kohtaan alkaa ennen pitkää käydä ylivoimaisen suureksi.

Ratkaisuna voisi tällaisissa tapauksissa olla entistä suuremman variaation hyväksyminen myös kirjakielessä. Kirjakieli seuraisi tällöin puhekielessä tapahtuvia muutoksia. Koska se on kuitenkin luonteeltaan konservatiivisempaa kuin kirjakieli, siinä muutokset ilmenisivät hitaammin ja kielenkäyttäjätkin ehtisivät tottua niihin. Variaation hyväksyminen edellyttää kuitenkin kielellisen toleranssin lisääntymistä suomalaisessa kieliyhteisössä. Sen sijaan että suomalaiset opetetaan kysymään, kumpi kahdesta kielellisestä variantista on »oikein», heidän tulisi monessa tapauksessa oppia hyväksymään molemmat, vaikka itse käyttäisivätkin vain toista.

Kysymys on pitkälti periaatteellinen. Kielellinen suvaitsevuus ei ole kuulunut suomalaisen kielenohjailun perinteisiin periaatteisiin, vaikka tiukan kieliopillispuristisesta linjasta on välillä tingittykin ennen muuta viestinnällisin perustein. Myös monet kielenkäyttäjät kokevat kielessä, kielenkäytössä ja kieliyhteisössä parhaillaan tapahtuvat muutokset uhkaaviksi. Tämä kuvastuu esim. Erkki J. Ertolan kirjoituksesta »Kaikki ovat vastuussa kielessä»: »Kielitoimiston perustehtävä lienee

levittää luotettavaa tietoa kieleen liittyvistä tärkeistä kysymyksistä. Soisin sen kuitenkin tarttuvan herkemmin julkisen kielenkäytön karkeisiin virheisiin ja yleensäkin omaavan hieman jämäkemmän asenteen kieltä väärään suuntaan vieviin kehitysilmiöihin. Maassamme tarvitaan elintä, joka reilusti uskaltaa ottaa kantaa kielenkäytön selviin vinoutumiin. Se on erityisen tärkeää nykyään, jolloin yhdentyvää Eurooppa ja siihen liittyvä suurten kielten paine vaikeuttavat huomattavasti pienten kansalliskielten puhtaana säilymistä.» (HS 25.8.1996.)

Myös Ertolaa nuoremman sukupolven keskuudessa on niitä, jotka kokevat yleiskielen uhanalaiseksi. Esim. lukiolainen Jouni Voipio kirjoitti Ertolaan viitaten: »Hyvä yleiskieli on ehdottomasti niin arvokas asia, että sitä ei ole varaa heittää roskiin. Se on suurin suomalaisia yhdistävä voima, ellei lukuun oteta joitakin aivan lyhytaikaisia lähinnä urheilun saralla sattuvia kansankunnan identiteettiä nostattavia tapauksia. Radiossa, televisiossa ja lehdissä pitää käyttää hyvää suomea, joka on myös kieliopillisesti oikeaa. – Mielestäni koulussa tarvitaan selvää, kielioppiin terveesti suhtautuvaa äidinkielen opetusta. Kannatan vaativaa äidinkielen opetusta koulun alaluokilla. Se on paras mahdollinen tapa saada maamme vastuullisia kielen käyttäjiä.» (HS 30.9.1996).

Kuten nämä pari lainausta osoittavat, kysymys kirjakielen ja puhekielen suhteesta sekä yleiskielen asemasta ja käyttöalueista on suomalaisessa kieliyhteisössä tällä hetkellä varsin ajankohtainen. Aina ei sitä pitäisi ainakaan maallikoille näytä olevan selvää, milloin on kysymys todelliseen kielenkäyttöön perustuvista havainnoista, milloin kielenkäyttöä koskevista suosituksista. Sitä vastoin kielentutkijoiden ja -ohjailijoiden olisi voitava lähestyä suomen kielen käyttöön liittyviä kysymyksiä neutraalisti ja turhia affekteja välttäen. Tällaisen keskus-

telun tarpeeseen on viitannut mm. opetusministeriön asettama kielioppityöryhmä mietinnössään (KJSK s. 258). Kovinkaan rakentavalta ei tunnu se, että tällainen keskustelunavaus tulkitaan »uusgottlundilaisuudeksi» (Hurtta 1996a) tai suorastaan vaaralliseksi hyökkäykseksi yhteisen yleiskielemme kimppuun (Hurtta 1996b). Tällaiset kannanotot osoittavat havainnollisesti sen, että jyrkimmätkin suomen kieleen liittyvät stereotyyppit elävät yhä keskuudessamme. Sadan vuoden takainen asennemaailma tuntuu jo aikansa eläneeltä. Olisikin vihdoin aika julkisesti keskustella myös kielenhuollon eettisistä perusteista ja yksilön ja yhteisön kielellisistä oikeuksista. ■

HEIKKI PAUNONEN

*Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos,
PL 607, 33101 Tampere*

LÄHTEET

- A., H. 1947: Suomen kielen vastaustapa. – US 19.10.1949.
- ALKIO, PAAVO: Suomen kielen puhdistajat ja vapauttajat. – Ilkka 28.7.1949.
- BAILEY, MICHAEL J. 1996: Äidinkieli säilyy mutta muuttuu. – HS 30.8.1996.
- DONNER, JÖRN 1993: D:n vaikeus lienee mahotonta? – HS 28.12.1993.
- ERTOLA, ERKKI J. 1996: Kaikki ovat vastuussa kielestä. – HS 25.8.1996.
- HS = Helsingin Sanomat. Helsinki.
- HURTTA, HEIKKI 1996a: Suomen kielen asiantuntijat ja yhteiskunta. – Hiidenkivi 2/1996 s. 31–32.
- 1996b: Suomen kielen huolto. Esitelmä symposiumissa »Sprachen in Finnland und Estland». Greifswald, 9.11.1996.
- IKOLA, OSMO 1992: Omistusliitteiden harvinaistuminen. – Valma Yli-Vakkuri, Maija Länsimäki & Aarre Nyman (toim.), Yhteiskunta muuttuu — kieli muuttuu. Nykysuomen Seuran 10-vuotisjuhlakirja s. 176–196. WSOY, Porvoo.
- IS = Ilta-Sanomat. Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1976: Kotikielen aatepaja. – US 14.3.1976.
- KANGAS, ILKKA S. 1992: Opettajilla vastuu. – IS 28.4.1992.
- KJSK = Kieli ja sen kieliopit. Opetuksen suuntaviivoja. Opetusministeriön asettaman kielioppityöryhmän mietintö. 1994. Helsinki.
- KOHTAMÄKI, ILMARI 1956: Ankara puutarhuri. August Ahlqvist suomen kielen ja kirjallisuuden arvostelijana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 248. Helsinki.
- KORPI, JUHANI 1946: Julkinen kysymys SKS:n kielitoimistolle. – HS 13.12.1946.
- LAURILA, AARNE 1952: Onpa meillä rikkautta! Maallikko selailee Nykysuomen sanakirjaa. – SS 13.1.1952.
- LINDÉN, EEVA 1947: Suomen kielen sanajärjestyksestä. – Virittäjä 51 s. 324–331.
- MIKKOLA, KAURI 1994: Kielenhuolto töihin vain! – Yliopisto 1/1994 s. 33.
- PAUNONEN, HEIKKI 1992: Kielettären koulijat. – Valma Yli-Vakkuri, Maija Länsimäki & Aarre Nyman (toim.), Yhteiskunta muuttuu — kieli muuttuu. Nykysuomen Seuran 10-vuotisjuhlakirja s. 150–175. WSOY, Porvoo.
- 1993: Suomen mieli — oikea kieli. – Virittäjä 97 s. 81–88.
- 1994: Kielen normit ja kielen ohjailun normit. – Tiede & edistys 1/1994 s. 17–28.
- 1995a: Puhekielen kielioppia etsimässä. – Jan Rydman (toim.), Tutkimuksen etulinjassa. Tieteen päivät 1995 s. 183–201. WSOY, Juva.
- 1995b: Puhesuomen muuttuva omistusjärjestelmä. – Virittäjä 99 s. 501–

- 531.
- RAPOLA, MARTTI 1925: Suomen murteiden keskinäisistä suhteista. Eripainos Turun Suomalaisen Yliopiston vuosikirjasta 1925 s. 69–89.
- RINTALA, PÄIVI 1992: Suomen kirjakielen normeista. – Sananjalka 34 s. 47–68.
- SAARIMAA, E. A. 1947: Kielenopas. WSOY, Porvoo.
- SANTALAHTI, OSKARI 1908: Murteen suhde koulukieleen ja opetukseen yleensä. – Virittäjä 12 s. 84–89.
- SETÄLÄ, E. N. 1921 [1893]: Kielentutkimus ja oikeakielisyyss. Otava, Helsinki.
- SS = Suomen Sosialidemokraatti. Helsinki.
- SUOMETAR 1847 = Suometar vuonna 1847. Jäljennöspainos 1947. WSOY, Porvoo.
- US = Uusi Suomi. Helsinki.
- TALVIO, MAILA 1916: Meidän kielemme. – Suomalainen Suomi 1916 s. 116–125.
- THOMAS, GEORGE 1991: Linguistic purism. Longman, London.
- VARJONEN, ANNE-MARI 1996: »Meidänkin kannalta paras ratkaisu. – Kielikello 3/1996 s. 19–22.
- VIKSARI 1940: Päivän pikapakina. Onko sanottava Rydin vai Rytin? – Vaasa 31.12.1940.
- VOIPIO, JOUNI 1996: Hyvää yleiskieltä ei ole varaa heittää roskeen. – HS 30.9.1996.
- YLI-VAKKURI, VALMA 1992: Suomen kielen omistusliitteen tulevaisuus. Prognoosi vuosien 1991 ja 1992 ylioppilaskirjoitusten äidinkielen kokeen pohjalta. – Sananjalka 32 s. 77–87.

FINLANDSSVENSK SPRÅKNORMERING — LINGVISTIK, SOCIOLOGI ELLER POLITIK?

SPRÅKNORMERING OCH SPRÅKVÅRD

När jag kom till normsymposiet och kastade en ny blick på programmet, såg jag att jag enligt rubriken för mitt föredrag skulle tala om finlandssvensk språknormering. Själv hade jag helt spontant, när jag förberedde föredraget, skrivit Finlandssvensk språkvård — lingvistik, sociologi eller politik? Det här har fått mig att reflektera över om det kanske finns en skillnad i detta avseende mellan finsk och svensk språkvård, inte bara i terminologin, utan också i tänkesättet. Det är nämligen relativt ovanligt att man inom svensk språkvård talar om normering. Visserligen är det förstås i många fall i praktiken det som det är

fråga om, men på något vis tror jag att terminologin här återspeglar en skillnad i attityden till språkvården.

En svensk standarddefinition på språkvård är den som professor Karl-Hampus Dahlstedt har formulerat och som har accepterats av många andra: »Med språkvård avses varje handling som medvetet syftar till att göra språket bättre eller hindrar det från att bli sämre.» (1970: 44.) Jag tror att detta ganska väl återspeglar den språkvårdstradition som vi har på svenska både i Sverige och i Finland. Utmärkande för den svenska språkvården är att man inte så mycket strävar efter att normera — framför allt inte att normera talspråket — utan de största satsningarna i Sverige har inriktats på att förenkla och förbättra det allmän-